

Creații reprezentative ale noii noastre literaturi dramatice

(II)

În noua dramaturgie românească, inspirată cu precădere din realitățile revoluționare ale țării noastre, din amptul proces al edificării socialiste, personalității scriitoricești puternice s-au definit cu originalitate, relevând fenomene, susținând anumite valori și direcții, stimulând înfăptuirile sau consemnând critice rămăneri în urmă. Angajați în lupta pentru mai bine pe planul vieții social-economice, pentru îmbogățirea spirituală și desăvârșirea naturii umane, dramaturgii explorează totodată, în perspectivă contemporană, istoria și abordează probleme vitale ale umanității în general. Astfel, literatura dramatică își extinde universul de preocupări, substanța devine mai densă, modalitățile de transpunere, tot mai eficiente. Piesele pun probleme, formulează întrebări, cultivă investigația în conștiință, aduc un spor de luciditate și sensibilitate în existența contemporanilor. Autorii manifestă predilecție pentru formula dezbaterii, invitând la colocviu pe cititor și pe spectator, stimulându-le participarea, determinându-i să reflecteze. În noi condiții de dezvoltare socialistă, în deceniile care au urmat Congresului al IX-lea, în epoca Nicolae Ceaușescu, o nouă etapă, calitativ superioară, se conturează și în evoluția dramaturgiei naționale.

Pe Horia Lovinescu, dramaturg înzestrat cu capacitatea de a crea personaje cu o identitate pregnantă, cu forța de a-și impune și justifica destinele, l-a consacrat în noua noastră literatură drama socială **Citadela sfărmată**. Cu perspectiva întregului reprezentat de opera literară, Lovinescu concepe și creează caracterelor dramatice condiții de manifestare, implică în faptul scenic antecedente și perspective, toarnă în replică specifică expresie de azi, dar și rezonanțe de ieri, făcând personajele să reacționeze într-un mod personal în situația dată. Atît în **Citadela sfărmată**, cît și în **Surorile Boga**, el relevă dramatismul caracteristic procesului devenirii, în revoluția pe care o trăiește țara.

Cea dintîi dintre scrierile citate, operă de-acum clasicizată, cuprinde epoca, observă și pătrunde lumea burgheză, demonstrează criza și deduce inevitabilitatea eșuării, a sfărîmării pretensei citadele. Pe

aceeași temă, în **Surorile Boga**, a cărei acțiune se desfășoară între anii 1943—46, pe fundalul de luptă și de transformări revoluționare, personaje profund implicate dramatic trăiesc tensiunea unor împrejurări cerînd atitudini nete, acțiuni hotărîte. Bogată în semnificații, ca și **Citadela sfărmată**, piesa valorifică surse adiaci de dramatism, afirmînd capacitatea noilor idealuri de a lumina destinele, de a defini personalități, de a-l ridica pe om la o existență înalt responsabilă, la conștiință civică și patriotică.

Pe Horia Lovinescu îl interesează evoluția oamenilor, în mod special a intelectualilor, îl preocupă rolul lor în societate, încrecărilor, dramele și împlinirile lor, în condițiile contemporaneității. Eroii săi preferați sînt individualități cu o bogată viață sufletească, cu resurse de generozitate, dar, în același timp, cu sinuozități și profunzimi lor înșele necunoscute. Dramaturgul dezvoltă, prin intermediul clucidării unor cazuri, tendințe cu valoare generalizatoare, deoarece scrie cu gîndul la oameni, dornic să-i îndemne la autocunoaștere, la meditație. Sta■ mărturie și alte piese, ca **Febre ori Moartea unui artist**. **Febre**, de pildă, prezintă un caz de conștiință, pe plan intim, este o dramă a incapacității de înțelegere și de adaptare, marcînd în același timp o izbîndă — afirmarea puterii omului de a se birui pe sine pentru binele colectivității. Impresionantă prin situații, bogată în sensuri, piesa exprimă știința autorului de a acorda cuvîntului un spațiu de reverberație revelatoriu. **Moartea unui artist** pune în valoare exemplar aptitudinea lui Horia Lovinescu de a realiza existențe dramatice integrale, intențiate pe propriul lor adevăr artistic.

Condiția omeniei în existență constituie un motiv major al operei lui Horia Lovinescu; confruntarea omului cu sine și cu semenii săi este urmărită de dramaturg în împrejurări curente sau excepționale, în situații-limită, cînd speța însăși pare că trebuie să-și verifice calitățile. Preocupat de problemele conștiinței într-o epocă nu lipsită de contradicții și de pericole, Horia Lovinescu încearcă să desprindă înțelesurile majore și să-și comunice, odată cu temerile, convingerile, în-

creierelor în om, în capacitățile vieții de a depăși crizele. O face prin piese-parabolă, care deschid orizont unor probleme existențiale, prilejuind meditații filosofice: **Hanul de la răscruce**, **Omul care și-a pierdut omenia**, **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă**, **Paradisul**.

Drama **Petru Rareș**, viziune originală asupra figurii voievodului român al cărui chip a mai inspirat și alte condeie, propune o modalitate de transfigurare a materialului istoric. Odată cu personalitatea eroului se conturează aici ideea îndatoririi conducătorului de oameni de a fi slujitorul unor rațiuni înalte, de a-și subordona existența și acțiunile menirii supreme de a păstra nestrîmbită ființa neamului, integritatea țării. Scrierul descoperă în istorie adevăruri permanente și le convertește artistic în valori educative. Cugetarea profundă, măturările emoționante, autenticitatea faptelor se întrepătrund pentru a caracteriza un erou care, prin complexitate și forță, prin adevărul său fauntric, aparține literaturii moderne.

În **Patima fără sfârșit**, de asemenea inspirată din istorie, dramaturgul invie o secvență din lupta națiunii române pentru unitate și independență și îi dă perspectiva permanenței. Eroul, unul din șirul de luptători din familia **Dumșa**, reprezintă o sugestivă consemnare dramatică a unei existențe specifice românești, închinată unor înalte îndatoriri față de neam și țară.

Noi zone de interes și inedite modalități de transpunere apar în dramaturgia lui Lovinescu odată cu **Și eu am fost în Arcadia**, **Noaptea umbrelor** și altele.

Interesat îndeosebi de probleme ale contemporaneității socialiste, sesizate cu acuitate, abordate hotărât și susținute cu originalitate, dramaturgul Paul Everac percepe totodată vibrația omului de azi față de existențe și fapte din trecut.

Everac s-a consacrat ca autor al unor piese-dezbateri emanând un farmec intelectual aparte. În centrul operelor sale stă drama de idei, dominată de tema responsabilității omului față de sine și de ceilalți; operelor sale în general le sînt proprii claritatea ideatică și consistența caracterelor, logica desfășurării și stringența argumentației. Preocupat de conștiința umană, de manifestările ei, ca expresie a evoluției omenirii — noblețea spirituală fiind socotită de către autor însemnul suprem al existenței — Paul Everac caută în cazul de conștiință posibilități de argumentare a ideilor implicate dramatic. De aici, factura dramaturgiei sale, dinamizată de conflicte de substanță, concretizată în idei-forță. Receptiv la tendințele înnoitoare, scriitorul combate ceea ce pe alocuri ține viața în loc, susținînd efortul perfecționării. Amintim, dintre scrierile sale: **Poarta**, urmărind as-

pecte ale revoluției în viața satelor, în procesul de transformare socialistă a agriculturii; **Ferestre deschise**, despre amploarea industrializării socialiste, în conexiune cu mutațiile ce se petrec în plan psihologic; **Ochiul albastru**, frescă dramatică desfășurată sub genericul unui principiu al transformării înnoitoare, de la aspectele fizice, ale pămîntului, la cele spirituale, ale oamenilor; **Patimi**, surprinzînd secvențe dramatice ale desprinderii de mediul originar, concomitent cu adaptarea la noi condiții de viață; **Un fluture pe lampă**, avertisment împotriva compromisului ideologic, realizat printr-o sugestivă demonstrație dramatică. Cantonarea în mediocritate este observată critic în piese ca **Salonul**, **Camera de alături** și altele și condamnată din perspectiva proprie oamenilor de azi.

În numele principiilor eticii și echității socialiste, dramaturgul combate mentalitățile anacronice și face să triumfe modalitatea de existență superioară, socialistă. Argumentele sale dramatice sînt înșiși eroii, de o irezistibilă mobilitate spirituală, convingători prin înțelepciune și generozitate. Un asemenea om este **Vintilă Gîrțu** din **Explozie înfirziată**, personaj înzestrat cu capacitatea de a determina revirimente în conștiință, de a deschide oamenilor perspective și de a-i conduce pe căi noi. Un altul este **Dobrian**, eroul central din **Ștafeta nevăzută**, un comunist-model, cuceritor prin adevărul existenței sale. Din aceeași familie sînt și **Pavel Boțogan**, în **Costache și viața interioară**, **Timotei**, în **Ape și oglinzi** sau **Lupta unui comunist român**. Despre un comunist român este vorba și în **Cartea lui Ioviță**, în care se manifestă puternic credința într-un ideal realizabil, socialismul. Inginerul cercetător **Ioviță**, director de întreprindere, este integrat în viața nouă pentru care luptă, cu simțămîntul că depinde de fiecare om ca aceasta să devină cea mai bună cu putință; el își trăiește efectiv certitudinile, comportamentul său fiind expresia înaintatelor principii ce-l conduc.

Cîteva piese de mai mici dimensiuni ale lui Paul Everac poartă o remarcabilă încărcătură dramatică, relevînd semnificațiile unor situații și fapte. Astfel, **Urme pe zăpadă**, un eseu despre țîria și despre slăbiciunea omului. Rareori aflăm o asemenea densitate a semnificațiilor pe parcursul unui atît de scurt traiect scenic, atîta durere și atîta înțelepciune și putere omenească în a înțelege. În **Iancu la Hălmagiu**, personajul central, legenda-
rul **Avram Iancu**, apare nu numai ca eroul care a fost, ci și ca proiecție a ceea ce ar fi putut să fie. El reprezintă concretizarea nevoii de a crede și a spera în înfăptuirea marelui vis al românilor transilvăneni și din toată țara, vis care avea să se împlinescă la 1 Decembrie 1918.

Interesul lui Everac pentru valorificarea surselor istorice s-a tradus și în crearea unor opere ample: **Costandineștii**, **Drumuri și răscruci**, **Solul** etc. Din **Costandineștii** se desprinde ceea ce s-ar putea numi sensul existenței neamului nostru, plămădit din iubire și din sacrificiul cerut tuturor, de la „vlădică la opincă”, și păstrat în temeiurile sale, peste vremi și vicisitudini. În **Drumuri și răscruci**, prin boierul cărturar Miron Costin, se urmărește destinul celui care, în vreați de răscrucă, are a sluji ideea și a urma drumul cuvintului, așadar al adevărului.

Literatura dramatică semnată de Al. Voitin este pătrunzătoare sub raportul investigației analitice și interesantă ca material de dezbateră. Scriitorul și-a înscris principalele realizări în dramă, începând cu **Oameni care tac**, prima piesă a unei trilogii intitulată **Oameni în luptă**, continuând cu **Portretul**, remarcabilă pagină de portretistică psihologică, și culminând cu **Procesul Horia**.

În **Procesul Horia** Al. Voitin ne apropie, cu respect și simțire românească, fapte și croi ai zbuciumatului nostru trecut, investindu-și personajele cu calitatea de a vorbi emoționant contemporaneității. Este o dezbateră dramatică pe tema răscăleii de la 1784, dominată de personalitatea luptătorului revoluționar, a patriotului care s-a ridicat pentru oameni și drepturile lor, gata să-și dea viața. Monumental în simplitate, profund în cugetări, drept în gândire, adevărat nou apare în imaginea literară acel Horia despre care Karl Marx scria că „a devenit eroul povestirilor populare, simbolul renașterii Daciei”. „Fraților noștri le-am fost închinat și viața și moartea” — spune Horia, figură ce se înscrie ca personaj de antologie în dramaturgia națională. Similar este inzeestrat și eroul titular al unei alte piese de inspirație istorică a aceluiași autor, **Avram Iancu sau Calvarul biruinței**. Dăruit luptei pentru cucerirea și statornicirea drepturilor românilor în Transilvania, acesta evoluează ca luptător cu cuvintul și cu arma, iubit și urmat de oameni.

Lupte comunistilor în anii ilegalității, pentru instaurarea unor noi rînduiri, rolului conducător al partidului în înfăptuirea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, în consolidarea cuceririlor revoluționare și edificarea socialistă, le este dedicată trilogia **Oameni în luptă**, compusă din piesele **Oameni care tac**, **Oamenii înving** și **Oamenii sînt oameni (Ancheta)**. **Oameni care tac** se impune prin calități dramatice deosebite, prin personaje inspirat conturate. Într-o situație generatoare de tensiune și în relații revelatoare prinde viață o pagină din lupta patriotică a comunistilor. În piesa lui Voitin comunistii se im-

placă în existența oamenilor aparținând unor medii diverse, devin un simbol dător de putere și speranță.

Notînd calitatea de a revînia impresionant atmosfera luptei revoluționare, virtuțile teatrale ale piesei **Oamenii înving**, precum și tensiunea anchetei din **Oamenii sînt oameni**, considerăm că **Oameni care tac** rămîne piesa care nu numai că lansează, ci și consacră trilogia, înscrisându-se ca realizare de prim-plan în noua noastră dramaturgie.

Inzeestrarea dramaturgulului Dan Tărchilă pentru piesele de inspirație istorică se distinge de scrierile de început și pînă la cele mai recente. Printre acestea, unele sînt interpretări ale unor motive mitice (**Zidarul**, de pildă, după legenda **Meșterul Manole**), altele sînt consacrate unor personaje istorice (**Io, Mircea Voievod**, **Basarabii**, **Marele soldat**), în sfinșit, transcrieri în registrul dramatic ale unor file de istorie contemporană (**Marele fluviu își adună apele**).

În **Io, Mircea Voievod** scriitorul își aduce eroul în contemporaneitate, îi însușește viața scenică, izbutind să convertească în tensiune dramatică conștiința înaltei sale responsabilități față de țară, de trupul ei, în hotarele „de la plaiurile de peste munți pînă la Marea cea mare”, și de sufletul pe care are să i-l păzească. Piesa deschide această perspectivă actuală, Mircea și cei din preajma sa reprezentînd forțele care desăvîrșesc și mențin țaria unui neam. Domn viteaz, strălucit conducător de oști, mare om politic și patriot, strateg și diplomat, astfel apare eroul lui Tărchilă, prin care revînie artistică personalitatea de anvergură europeană a lui Mircea cel Mare.

Poemul dramatic **Marele fluviu își adună apele** evocă, prin personaje și situații, amploarea luptei împotriva burgheziei exploatatoare, a autorităților opresoare instalate la putere în țară, împotriva fascismului. Folosind procedeul retrospectivei și avînd ca element de legătură evoluția unui personaj-ax (Caterina, urmărită din anii copilăriei pînă la maturitate, în rîndurile luptătorilor comunisti antifascisti), poemul își impune semnificațiile și își realizează tensiunea prin energia și căldura angajării. Patosul contaminant al luptei Caterinei și a celor ce-i sînt alături se alimentează din năzuințele și din dîrzenia maselor populare.

Ion D. Sirbu se consacră unei dramaturgii a semnificațiilor perene, căutînd să-i sensibilizeze pe contemporani față de o realitate ce pare firească întrucît dăinuie de cînd lumea, și încercînd totodată să deschidă o perspectivă și către ceea ce ar trebui să fie. În **Arca bunei speranțe**, spre pildă, plasată în circumstanțe post-diluviene, se produce o astfel de dezbateră pe teme eterne. Dialogul inspirat

luminează un vast orizont spiritual și îngaduie coborîrea în cele mai tainice abisuri sufletești. Autorul caută să ajungă la adevăr peregrinînd prin mit și prin istorie, discerne elementele de permanență ale cunoașterii omenești, știe să filtreze, din noianul izbînzilor și erorilor speciei, virtualitățile. Alte scrieri ale sale sînt consacrate unor teme direct legate de experiențele istoriei: luptei antifasciste a poporului român — **Covor oltenesc și Frunze care ard**; luptei pentru independență — **Iarna lupului cenușiu**.

Străbătută de un pătrunzător suflu patriotic, drama în două părți **Covor oltenesc** implică în acțiune atît oamenii cît și natura, cu alcătuirea lor inconfundabil românească. Personajele sînt angajate în conflict cu o dăruire care comunică un simțămînt al ireversibilului; ele sînt expresia capacității de a fi mai tari decît împrejurările potrivnice, manifestîndu-se acuzator prin însăși existența lor în raport cu antiumanismul fascismului. Se conturează astfel unul dintre chipurile spiritualității românești, cu care dramaturgul se identifică și cu care instaurează o comunicare artistică, acordîndu-i pregnanța unei impresionante realități.

În dramaturgia acestor peste patru decenii s-au înscris ca valori în domeniul dramaturgiei de inspirație istorică națională, alături de piesele citate, și operele altor scriitori preocupați cu precădere de învățămintele istoriei. Astfel, Paul Anghel a scris **Săptămîna patimilor**, „ipostază dramatică de veac eroic moldav“, căutînd să pătrundă în vreme miracolului existenței neamului românesc, în neclintire aici, la poarta Europei, „poartă de lemn“, cum spune unul dintre personaje, și tocmai de aceea întărită cu trupuri ale oamenilor acestor locuri; precum și **Viteazul**, „basoreliev dramatic în șase tablouri“, a cărui figură centrală este Mihai Viteazul. Aceluiași erou, Mihnea Gheorghiu îi consacră piesa **Capul**, proiectîndu-i personalitatea pe firmamentul

istoriei universale — remarcabilă contribuție la integrarea geniului autohton în vastul circuit spiritual al umanității. În **Zodia Taurului**, aparținînd de asemenea lui Mihnea Gheorghiu, evoluează o altă personalitate care și-a marcat epoca — revoluționarul Tudor Vladimirescu.

Inspirat de mituri fundamentale românești și de istorie, Valeriu Anania s-a afirmat în dramaturgie prin poemul dramatic **Miorîța**; scrutînd cosmicul, integrînd existența individuală în neîntreruptul curs al firii, autorul realizează momente de intensă poezie. Lui Valeriu Anania i se datorează, de asemenea, **Mesterul Manole** și **Vino vreme, du-te vreme**, inspirate de mit, **Steaua Zimbrului** și **Greul pămîntului**, originale interpretări ale unor motive aflate la granița dintre legendă și faptul istoric.

La rîndu-i, Marin Sorescu descinde cu originalitate și îndrăzneală noi perspective modalității recursului la istorie, tratînd opera consacrată unui moment al trecutului ca pe un act de angajare în contemporaneitate. O face cu sagacitate, cu umor de sorgînte populară și, totodată, cu accente tragice, într-o formulă teatrală implicîndu-i atît pe actori cît și pe spectatori, ca o propunere de dialog adresată de un om inteligent altor oameni inteligenți. E de observat că în dramaturgia de inspirație istorică a lui Marin Sorescu ciocnirile sînt, înainte de toate, de natură să producă lumină. Principalele piese din această categorie, **Răceala** și **Atreia țeapă**, constituie un elogiu al iubirii înțelepte de viață și de țară, al inteligenței, întru totul superioare forței brutale, violenței, chiar dacă, prin firea lucrurilor, nu totdeauna învingătoare. Marin Sorescu este totodată autorul unor parabole dramatice ca **Iona**, **Paracliserul**, **Matca**, în care viziunea cosmică a poetului este turnată în sugestive metafore teatrale.

(continuare de la p. 4)

materialelor prezentate, susținerea unor spectacole demonstrative, spiritul critic și autocritic al debaterilor, intervențiile de înaltă ținută profesională ale specialiștilor invitați), s-a constituit într-o reală și eficientă acțiune metodică de îndrumare.

Evident, astfel de acțiuni de sprijin și îndrumare a mișcării teatrale de amatori, cu caracter județean sau interjudețean, au avut loc și în etapa de masă a actualii ediții a festivalului și au continuat și în perioada imediat următoare, tocmai pentru ca etapa finală în care intrăm să se desfășoare la un nivel calitativ supe-

rior, eliminîndu-se unele neajunsuri constatate în ceea ce privește conținutul și, mai ales, calitatea actului artistic. Acum avem în vedere, în mod special, permanentizarea activității de spectacol a tuturor formațiilor, creșterea exigenței la evaluarea nivelului interpretativ și de creație în etapa județeană, la spectacolele reprezentative ce se organizează în fiecare județ, astfel încît la etapa republicană să fie prezente acele formații și acei creatori care, într-adevăr, își vor merita cu prisosință titlul de laureați ai grandiosului Festival național „Cîntarea României“.